



Ester Vink bezig met onderzoek in de studiezaal van het Stadsarchief. (Foto: Olaf Smit)

Omdat banen voor historici indertijd niet voor het opscheppen lagen, begon Ester Vink in 1992 haar eigen 'Bureau voor Toegepast Historisch Onderzoek'. Het leverde haar een staat van dienst op, die er mag zijn, gezien alle onderzoeken die ze sindsdien heeft gedaan. En niet alleen in de Bommelerwaard, waar zij woont, of in Den Bosch, waar ze vaak in het Stadsarchief te vinden is, maar door het hele land, tot Den Helder aan toe. Dat is overigens simpeler dan op het eerste gezicht lijkt. Want: 'Met je laptop kom je overal'.

Ester Vink op onderzoek:

'Met je laptop kom je overal'

Het was een slechte tijd voor Ester Vink, net nadat ze aan de Universiteit van Amsterdam afgestudeerd was in Middeleeuwse geschiedenis. Plastisch schetst ze de situatie: 'Je moest zowat op je blote knieën bidden om voor een of ander lullig baantje in aanmerking te komen.' En dan lukte het nog niet. Na eerst een tijdje werkloos te zijn geweest en daarna als vrijwilliger te hebben gewerkt, besloot zij haar toekomst in eigen hand te nemen. Dat resulteerde in 1992 in de oprichting van haar eigen Bureau voor Toegepast Historisch Onderzoek. 'Kantoor aan huis', zoals dat in de wandeling heet, maar zoals gezegd problematisch was dat niet voor al haar onderzoeken. 'De uitvinding van de laptop is een zegen voor dit soort bureaus. Daarmee bereik je grote delen van het land. En je hebt via internet gemakkelijk entree tot archieven, musea soms, enz.' Ze is met grote regelmaat in het Stadsarchief van Den Bosch te vinden, 'meestal in verband met opdrachten'. Ze doet bijvoorbeeld veel voor de gemeentelijke Dienst Bouwhistorie, Archeologie en Monumenten (BAM).

Vreemd

Voor de BAM is Ester Vink o.a. doende met een voortzetting van het befaamde bouwblokonderzoek, waarmee bouwhistoricus Ad van Drunen de stadskern van Den Bosch anno 1560 in kaart bracht. Na het bouwhistorisch onderzoek kan het archiefonderzoek dat Ester Vink doet gezien worden als toegevoegde waarde. Van de kadastrale kaarten die ze raadpleegt is die van rond 1820 de oudste. Ze spreekt in dit verband van 'een belangrijke leverancier van informatie, waardoor je een completer beeld krijgt van de vroegere bebouwing'. Voor Ad van Drunen heeft ze ook een groot aantal rekeningen en kwitanties van de stedelijke administratie vanaf 1399 doorgenomen, op zoek naar gegevens over het stadhuis. Aan de hand hiervan is ze alle verbouwingen van het stadhuis in de loop der eeuwen nagegaan, alsook veranderingen van inrichting, het gebruik van ruimten, enz. In dit onderzoek is tevens het erf achter het stadhuis betrokken.

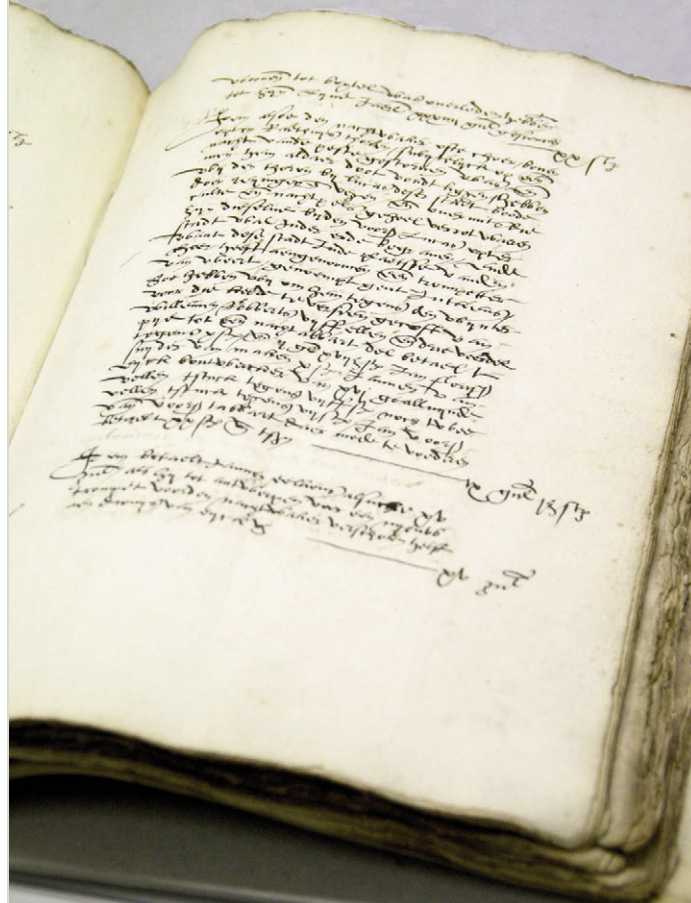
‘Hier bevond zich het vroegere raadhuis, staande langs de Binnendieze. Je kon er met een boot aanleggen. Daar was ook de stadsmuur.’ Dat het ‘een ingewikkeld ingedeeld perceel’ was, deerde Ester Vink niet, integendeel, dat maakte ‘het onderzoek alleen maar interessanter’. Maar het blijft voor haar ‘vreemd, dat op een achterafplaats tegen de stadsmuur aan het raadhuis zou hebben gestaan, terwijl zich aan de voorkant een groot marktplein bevond, waar later dan ook het stadhuis is gekomen.’ Dat intrigeert Ester Vink, en haar niet alleen. ‘Hier is het laatste woord nog niet over gesproken.’

Voor haar onderzoek naar de bouwgeschiedenis van het vroegere Den Bosch heeft Ester Vink op basis van het Bosch Protocol veel transacties met betrekking tot middeleeuwse panden nageplozen. Van de aardige dingen die haar daarvan bij zijn gebleven noemt ze ‘de aankoop van percelen door de kerkfabriek van Sint-Jan voor een uitbreiding van de kerk die nooit gerealiseerd is. Het ging om percelen aan de oostkant van de kerk. Men wilde, geloof ik, het koor groter maken.’ In dit verband houdt ze nadrukkelijk een slag om de arm, want de aanwijzingen zijn ‘nogal vaag’.

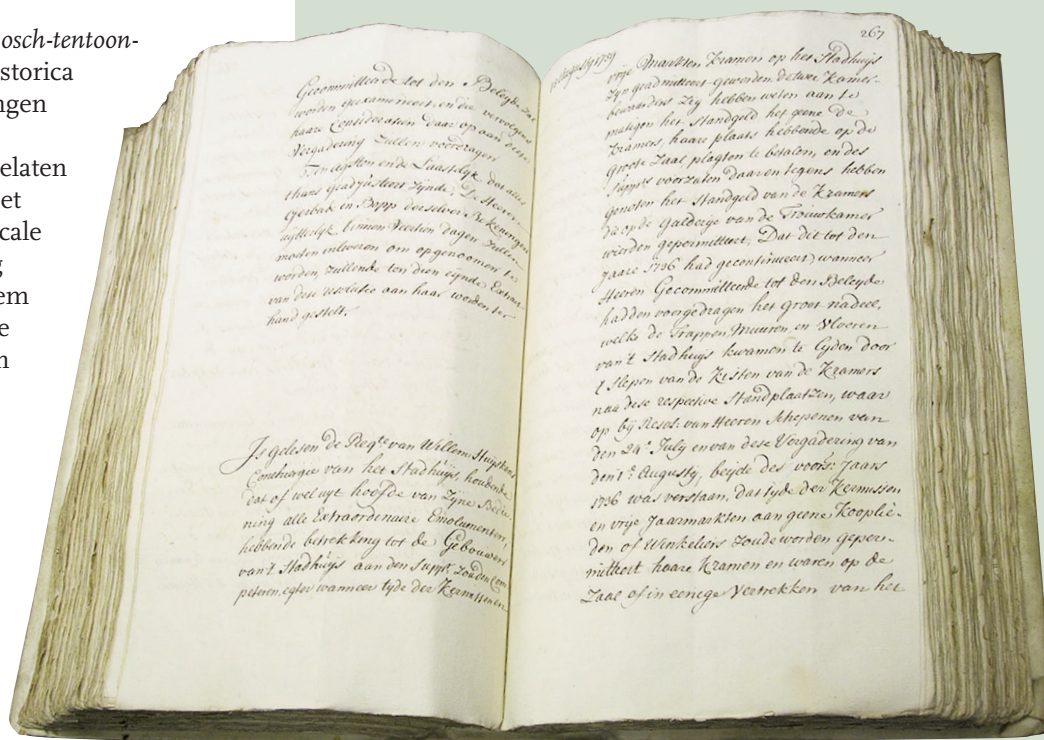
Een leuk onderzoek was voorts het zogeheten ‘boedelproject’ van 1998, dat in het kader van de tentoonstelling ‘s-Hertogenbosch Binnenskamers ook als zodanig te boek is gesteld. ‘Met een club vrijwilligers hebben we de boedelbeschrijvingen van de huizen in de Peperstraat opgespoord en getranscribeerd en in de computer opgeslagen. Dat is een vrij grote database geworden.’

In 2001, het jaar van de Jeroen Bosch-tentoonstelling in Rotterdam, heeft de historica aan de hand van de stadsrekeningen ook gezocht naar sporen die de beroemde schilder heeft achtergelaten in het archief van Den Bosch. Met ‘alleen wat transacties en wat fiscale bronnen voor zover hij belasting betaalde’ heeft ze geprobeerd ‘hem te plaatsen te midden van andere kunstenaars en handwerkslieden die we nu ook kunstenaars zouden noemen’.

Resolutie van 15 augustus 1759 met betrekking tot de kramers die in het stadhuis hun waren uitstalden ten tijde van kermissen en jaarmarkten. De kamerbewaarders van het stadhuis inden hiervoor ‘standgeld’. (Foto: Olaf Smit)



Stadsrekening 1574-1575: Twee knechten uit het ‘haestelyck sieckhuys’ hebben de torenwachter die op de toren van het stadhuis aan de pest was gestorven, door het dakvenster gelaten en door het naast het stadhuis gelegen pand De Lelie naar buiten gedragen. De toren werd gereinigd en de matras en ‘nachtpels’ van de torenwachter in de stadswal begraven. (Foto: Olaf Smit)





De Schilderstraat op een kadastrale kaart uit 1832, nauwkeurig nagetekend in 1891. Op de voorgrond de Hinthamerstraat met de Geerlingse brug. (Stadsarchief, collectie Stikker. Foto: Olaf Smit)

Eeuwenoud gebruik: rondleidingen in het stadhuis. Op de foto uit ca. 1980 leidt Wim van den Boom een groep rond. (Stadsarchief, collectie Kabinet en Voorlichting. Foto: Jan Verhoeff)



Torenwachter

Aan de hand van rekeningen uit 1574-1575 heeft Ester Vink ontdekt dat tijdens een pestepidemie de torenwachter van het stadhuis op een gegeven moment dood werd aangetroffen. De constructie van de toren was zodanig dat de dode torenwachter via een belendend perceel moest worden 'afgevoerd'. 'In de kantoorruimte van het stadhuis werden vervolgens jeneverbesstruiken verbrand om de atmosfeer te zuiveren, een bekende methode.' Het was ook niet zo ingewikkeld. 'De ruimte werd in die tijd verwarmd door een vuurwagen.' Een pikant detail dat Ester Vink hierbij vaststelde was dat 'de klerken gewoon moesten doorwerken, terwijl de schepenen zich naar een veilige ruimte achter hadden begeven....'

Een andere aardige wetenswaardigheid, die Ester Vink ook wist op te diepen is dat kooplieden vroeger voor de jaarmarkten en kermissen hun handelswaren in het stadhuis mochten opslaan. In de voorzaal, in de rolkamer, in de vierschaar en zelfs op de trap. In de nacht voor de markt sliepen de kooplieden er ook. Blijkens een stuk uit 1759 mocht dat toen niet langer. De reden van dit verbod was dat het verwerk werd beschadigd. Maar: 'Ook in 1778 werd een dergelijk verbod uitgevaardigd. Je mag dus vaststellen dat het vroeger of later na 1759 gewoon is doorgaan.' Maar wat hier vooral uit blijkt, concludeert Ester Vink, is 'dat het stadhuis vroeger veel meer een openbare functie vervulde dan nu. De Markt liep als het ware over in de benedenverdieping van het stadhuis.'

Schilderachtig

Voorts heeft Ester Vink meegewerkt aan het onlangs verschenen boekje over de Schilderstraat, getiteld *Schoon Schamel Schilderachtig*. Zij schreef hierin het hoofdstuk over de bouw- en bewoningsgeschiedenis van de panden aan de oostkant van de straat en de om de hoek gelegen panden Hinthamerstraat 150-152-154, die onderdeel uitmaakten van de rij kleine huisjes. Wat haar misschien wel het meest frappeerde was de tegenstelling tussen 'de krappe percelering en het weidse uitzicht dat men had over de tuinen, die doorliepen tot de stadsmuur'. Een aardige tegenstelling met de schamele huisjes in de Schilderstraat was het onderzoek dat Ester Vink in opdracht van de Rijksgebouwendienst deed naar de bouwgeschiedenis van paleis Soestdijk, dat in 1675 zou zijn gebouwd door Willem III op de fundamenteën van een voornaam huis dat van een rijke koopman is geweest. Het hoofdgebouw van 'Soestdijk' is nog het oude huis van Willem III. Later werden de zijvleugels aangebouwd. De onder-

zoekster keek ook naar de wijze waarop het bewoond werd, 'aanvankelijk als zomerpaleis en pas later, onder koningin Juliana, eerst als woon- en later ook werkpaleis. Dat weerspiegelt zich in het gebruik van de ruimten en de inrichting daarvan.'

Ester Vink noemt het 'interessant dat het paleis in de achttiende eeuw regelmatig bezoek kreeg van mensen die we nu toeristen noemen. Tijdens afwezigheid van de bewoners werden rondleidingen gehouden. Daarbij mocht je zelfs een kijkje nemen in de meer intieme vertrekken van het paleis.'

Vreemd was het ook weer niet, want, weet de historica, ook in het Bossche stadhuis werden in vroegere eeuwen al rondleidingen voor cultureel ingestelde personen gehouden, verzorgd door de conciërges. Terzijde: 'De schepenen waren niet zo blij met die rondleidingen, wanneer de bezoekers ook langs het Bosch' Protocol kwamen. Dat was toch te vertrouwelijk materiaal.'

Misverstand

Behalve de Rijksgebouwendienst wist ook het Ministerie van Defensie Ester Vink te vinden. In de marinebasis Den Helder deed ze onderzoek naar de oude Rijkswerf, nu een toeristische trekpleister voor wie in de maritieme geschiedenis is geïnteresseerd. In deze stad deed ze eveneens onderzoek naar Fort Erfprins, met een oppervlakte van 49 ha het grootste fort van Nederland, een van de vestingwerken die op last van Lodewijk Napoleon werden gebouwd om Hollands noordkust te versterken en de vaarroute naar Amsterdam via het Marsdiep (tussen Den Helder en Texel) te beveiligen. Na de Tweede Wereldoorlog had de Infanterie deze onneembare vesting met vijf bastions en drie ravelijnen niet meer nodig en werd het fort overgedragen aan de Kon. Marine die er een artillerieschool vestigde. Ondanks het mandaat van Defensie heeft het maar weinig gescheeld of ze was bij een van haar bezoeken aan Den Helder bij het zogeheten Commandementsgebouw aan de haven als ongewenst bezoeker ingerekend. Lachend: 'Achteraf bleek het een misverstand.'

Met een zeker eufemisme stelt Ester Vink tenslotte vast dat het 'nogal gevarieerd' is wat ze sinds 1992 allemaal gedaan heeft. Om tegelijk vast te stellen dat er 'nog genoeg onderzoek te doen' is. Ze noemt het niet alleen een voordeel, maar ook een voorrecht 'dat hier (lees: Stadsarchief) nog zo veel aan archiefmateriaal ligt'. En Den Bosch heeft ook 'genoeg gebouwen en andere restanten van het verleden waar je de nodige informatie bij kan zoeken'.